

Marijana Petronić (prir.), *Zaboravljena Milica Miron*,
Istočno Sarajevo: Matična biblioteka, 2024, 451 str.

Nije teško posvjedočiti da istoriju žena na našim prostorima karakteriše diskontinuitet u kome su životne priče, pregnuća, postignuta djela i ostavštine čitavog lanca naših prethodnica nestali na “volšeban” način. Uprkos tome, istoriografskom i metodama drugih humanističkih nauka nužno je uvijek težiti da društveni zaborav ne bude prevladavajući za one procese, događaje i ličnosti koji to po svojoj duhovnoj snazi i ostavljenim djelima ne zaslužuju. Čak bi se društvenom kompenzacijom mogli smatrati legitimni napori da se nadopuna odsutnih, po poznatom konceptu *condemnation memoriae*, odnosno modalitetu marginalizacije, pretvori u vidljivost, a za dobrobit društva.

U tom smislu za osvjtljavanje, kanonizaciju i poticanje sistematskog razvoja bosanskohercegovačke ženske književne tradicije potrebna je dokumentovana baza, faktografska i informativna mreža kojom bi se potvrdilo pravo na predstavljanje, omogućilo njeno kritičko sagledavanje i akademska reinterpretacija.

Sa svakim naporom i iskorakom napravljenim u cilju dosljednog i sistematskog (raz)otkrivanja zvanične ženske književno-istorijske naracije društvo je bliže spašavanju od zaborava i cjelovitom vrednovanju ženskog književnog stvaralaštva i njegovih zaslužnih predstavnica.

O prepoznavanju vrijednosti navedenog cilja govori i knjiga koja je nedavno izašla u izdanju Matične biblioteke Istočno Sarajevo. Ona je proizvod priređivačkog napora Marijane Petronić, bibliotečke savjetnice svoje matične kuće i pjesnikinje (nagrađene Slovom Gorčina 1990, uvrštene u svjetsku antologiju *Arabian Nights, World Poems 2020*), romansijerke, ali i brižne njegovateljice dječije radosti kroz zbirke *Urnebesne i bajkolicke pjesmice*, *Priče o djeci s krilima*, *Fore i metafore*, koje svojim naslovima

potvrđuju istančanost izbora riječi i služenje uvećanju dječije mašte, znanja i ljubavi.

Upravo ta ljubav prema samoj ljubavi i prema poeziji i riječi, s najčistijim smislom i značenjem koju posjeduje Petronić, promovirala je u čuvara jezičkog nasljeđa i književne tradicije. Riječ, ljubav, djeca – to su oni motivi koji su je igrom spajanja srodnih u vremenu doveli do Milice Miron, žene koja je svoj život takođe posvetila ovim principima.

Petronić do Milice Miron nije došla slučajno, nego istražujući i otkrivajući skrajnute žene, a koje su značajno doprinijele društvenoj i kulturno-umjetničkoj sceni Sarajeva i Bosne i Hercegovine u 19/20. vijeku. I pored već znanih – Stake Skenderove, Pauline Irbi, Stoje Kašiković pojavile su se na obzoru autorice Čubrilovićke – Nada, Vida, Staka i Lepa, zatim Adela Fliker, Hasiba Bilal, Višeslava Ml. Đuričić – i mnoge druge koje još traže pisca svojih biografija. Milica Miron imala je više sreće. Nju je Petronić upoznala opet preko riječi, poštovanja tradicije i ljubavi prema djeci, jer je Mironova takođe bila pjesnikinja i prozaista, kako to Petronićeva kaže, stvarateljica lirskih meditacija, poštovateljica narodnog blaga. Milica Miron (1894–1976) bila je i posvećeni tekstopisac predstava za Dječije pozorište u Sarajevu koje je djelovalo prije stotinu godina, koje joj je dužnik, kao i Pozorište mladih i Narodno pozorište, jer su se i na ovim osnovama na njihovim scenama odigravale predstave za djecu. Jedna je od brojnih čiji je doprinos zanemaren, zaboravljen, ali spletom okolnosti ili transvremen-skih energija, kako kaže istoričarka, kustosica i direktorica Muzeja grada Sarajeva, Indira Kučuk-Sorguč, “(...) one snage, koja se ne krije u mišićima nego u srcu i umu (...)”.

Svoje prve iskorake u javnost iz nametnute ženske “prirode” učinile su prethodnice Milice Miron i brojnih drugih spisateljica s legitimizacijom devetnaestovjekovnog nacionalizma u vrijeme Austrougarske monarhije, kada ih srećemo kako djeluju svojom riječju i kako svojom enegijom uznemiruju kreatore kanona tradicionalne književnosti. I mada je Milica Miron predstavica druge generacije autorica i savremenica koje su svojim

radom obilježile bosanskohercegovačku književnu scenu tridesetih godina XX vijeka, do njenog zanemarivanja u vrijeme Kraljevine, ali i socijalističke Jugoslavije nije došlo slučajno. Kolektivno pamćenje, naime, rezultat je političke instrukcije i odabira onoga čega zajednica treba da se sjeća, a šta treba da zaboravi.

Književni lanci ženskog autorstva koji povezuju prošlost i sadašnjost otkrivaju postojanje i prisutnost autorica pomenutih u prvom dijelu knjige koja govori o Milici Miron, po rođenju Slovenki, a po životu i djelovanju aktivnoj učesnici bosanskohercegovačkog kulturnog kruga. Urednica u knjizi donosi niz zapisa i tekstova neujednačenog kvaliteta, minimalno redigovanih i preuzetih iz raznih izvora (Vesna Marinčić, "Pesme, rime, igrice, drame, čarape Milice Miron – Slovenka u Sarajevu"; Muris Idrizović, "Milica Miron"; Marja Boršnik, "Milica Borštnik-Mironova"; Lj. Tomić-Kovač, D. Miličević, "Miron Milica"; Mojsije Đerković, "Mironovi poznati i Gornjopračanima"; Nedeljko Zelenović, "Sjećanje na Gospodina i Gospođu"; Dejan Đuričković, "Miron, Milica"), koji svojom šarolikošću predstavljaju svojevrsni omnibus i odslikavaju život Mironove raspolučen između civilizacija i kultura, obilježen promjenama silom politikâ i ideologijâ, lomljen ratovima, praćen neizvjesnošću, odbačenošću, siromaštvom, ali i opredjeljenjem za vlastite vrijednosti i ispunjen ponosom. Nemir nastao iz tih procjepa Milica Miron svojim životom premošćuje, kreirajući lanac, stvarni i asocijativni, i uključujući brojne ličnosti: Anatol Frans, Branislav Nušić, Fran Levstik, Ivan Cankar, Oton Župančič, Zmaj Jova Jovanović, Ivo Andrić, Luj Adamič, Konstantin Fedin, a oslikavaju ga Špiro Bocarić, Roman Petrović, Ismet Mujezinović, Petar Tiješić, Mersad Berber. Svijet Milice Miron kakav tek naziremo kroz ove tekstove ne bi bio moguć bez ženskog angažmana i postojanja Cvijete Zuzorić, Zofke Kveder, Vide Čubrilović Koprivica, Adele Fliker, Višeslave Ml. Đuričić, Zlatke Despić, Milke Hun, Indire Kučuk-Sorguč, Sonje Knežević, koje se svojim prilozima vežu i čine čudesan mozaik što objedinjuje životnu i radnu djelatnost Mironove i u kojem mnoge ličnosti i prostori imaju svoje mjesto – poput Sarajeva, Ljubljane, Splita, Zagreba ili Banja Luke.

Dramski tekstovi koji su pronađeni (*Snežana*, *Čudotvorni čirak*, *Škr-tac Malvendra*), kao i izvorne kritike pisane povodom njihovog izvođenja predstavljaju drugo poglavlje knjige. Oni zbog svoje interpretacije već poznatih tekstova poput *Snežane*, te uvođenja novih bajkolikih likova i njihovih karaktera i umetnutog bosanskohercegovačkog ambijenta svjedoče o snažnoj imaginalnoj Mironove. Istovremeno su izuzetan izvor za istoriju pozorišta, jer na svjetlost dana iznose reditelje, dirigente, koreografe i niz glumaca koji su oblikovali pozorišnu i kulturnu scenu Sarajeva. Aleksandar Vereščagin, Alfred Pordes, Josip Majer, Jolanda Đačić, Lidija Mansvjetova samo su dio onih koji su učestvovali u scenskom stvaranju uz muziku Čajkovskog, Mocarta, E. Griga. Prezimena djece koja se pominju i koja su učestvovala u predstavi govore o pripadnosti uglednim društvenim krugovima tadašnjeg Sarajeva (Erih Koš, Čubrilović, Ljeskovac, Prnjatović, Kočović, Volfram, Srškić, Krunić, Milanković, Papo, Blagojević, Makale). U objavljenim kritikama nalazimo da je njeno djelo markantnom mišlju obojeno, osmišljeno toplo i sasvim u duhu ustreptale djetinje mašte.

Nije nevažno pomenuti i da Milicu Miron te 1929. godine, kada izgleda nije bilo čudno rodno imenovanje, nazivaju *intelektualkinjom*.

Mironova je i pripadnica *Grupe sarajevskih književnika* (Palavestra, Jevtić, Veselinović, Tmuša, Ćurčić, Miron, Samokovlija, Kušan, Turina, te mlađih Rade Pregarc, Rasim Filipović, Emil Petrović, Mihajlo Delibašić i Vera Obrenović Delibašić), koji prijateljuju s Markom Markovićem, Jovanom Radulovićem, Srđom Đokićem, Belušom Jungićem i drugim "kulturnjacima" i sarajevskim boemima. O tome svjedoči i *Jedan feljton iz pera Milice Mironove* s jednog puta po Crnoj Gori i organizovanih književnih večeri, ali i živopisnih trpeza i dobrog raspoloženja.

U poglavlju *Priče Milice Miron* nalazimo niz pričica nastalih od 1912. do njenih poznih godina, a brojne su objavljene pedesetih godina u sarajevskoj *Veseloj svesci*, dječijem listu uz čiji su sadržaj odrasle brojne generacije školske djece. One su, naravno, posvećene djeci, kao i poglavlja *Pjesme za djecu* i *Zagonetke i pitalice*, što iskazuje cjeloživotnu naklonost Milice Miron ka razvijanju, osnaživanju i oplemenjivanju dječije duše.

Ženski glas Mironove najčešće čujemo u *Pjesmama u prozi* (*Moja susjedka, Ukleta sestra, Pretnja, Vezak veze, Kraljevna sa severa, Tankoprelja, Ranjena breza, Mesečarka* i druge), u kojima se očitavaju sva ona iskušenja, izazovi, patnje i strahovi brojnih žena prethodnica koje su na drugačiji način plele svoj život.

Etnologija (kratki tekstovi) poglavlje je s Miličinim autorskim tekstovima (“Narodni vez u Bosni – šta je kod nas urađeno na prikupljanju narodnog veza i tkanja”, “Narodno pletivo”, “O ornamentici bosanske čarape”), koji samo u naznakama i nepotpuno govore o gotovo permanentnom sakupljačkom entuzijazmu Milice Miron u očuvanju narodnog veza kao djelu narodne baštine, ali i o inventivnosti, umješnosti i ustrajnosti ženske svakodnevnog preokupacije u Bosni, što je rezultiralo ovim bisernim etnografskim studijama.

Posebno poglavlje čine *Stručni i naučni radovi o Milici Miron* (Anes Osmić, “Međuratno bošnjačko/bosanskohercegovačko žensko pjesništvo”, Andreja Marić, “Književno stvaralaštvo Milice Miron: dramski tekstovi za djecu na folklornoj osnovi”, Marijana Petronić, “‘Prosvjeta’ u prvoj polovini prošlog vijeka: žensko pitanje, Milica Miron i dječije pozorište”, Jelenka J. Pandurević, “Narodno pletivo iz Bosne i Hercegovine – između arhivske građe i živog nasljeđa”, uz bogate ilustracije ornamenata sa čarapa i crteža šara koje je M. Miron prikupila).

Od svih priloga ništa manje nisu značajni prateći sadržaji ovog zbornika – *Bibliografija radova Milice Miron*, popisana *Literatura*, te *Dodatak (Prilozi)*, koji su značajna baza i utemeljen putokaz za dalje istraživačke napore.

Ova objavljena knjiga predstavlja način da se vrati dug jednom ljudskom i pjesničkom dostojanstvu, ali i vlastitoj emociji, što je prepoznatljivo u ovom književnom mozaiku. To je napor da se istrigne plemenita zaostavština jedne poetese, zanesene autorice dramskih tekstova i adaptacijâ, gorljive prosvjetiteljke, aktivistkinje na polju kulture i umjetnosti, dobrovoljne poslanice i sakupljačice narodne baštine, koja je djelovala u Sarajevu od dvadesetih do sedamdesetih godina 20. vijeka.

Tkalački stan nad kojim su s gorljivom upornošću tkale i Milica Miron i Marijana Petronić ostavio je iza sebe bogati prekrivač za sve one hrabre žene da se u momentima umora zaogrnu, te da potom smirene i ohrabrene nastave da svojim stvaralaštvom ostavljaju trag svom postojanju i obogate svojim iskustvom i doprinosom kulturnu baštinu.

A o mogućnosti da se to desi govori nam Mironova:

“(...) ona je već stara i istrošena, otupila patnjama, pa ne umije više ni da se radije kao nekada. Ali jedna pomisao zagrijava sve njezino biće i ona joj se predaje svim žarom koliko ga je preostalo u srcu: Da će njezine mlađe druge i one koje dolaze iza njih, zaživjeti punim životom, rascvjetati se u slobodi kao ono pusto planinsko cvijeće na žarkom ljetnom danu i suncu. (...) Neka su sretni i veseli!” (Iz priče “Niti života”)

Sigurna sam da će mnogima ova knjiga donijeti, ako ne sreću, svakako radost upoznavanja s vrijednim i posvećenim ženama – Milicom Miron, ali i s Marijanom Petronić.

Sonja M. Dujmović